

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	5
ÖNSÖZ	11
ŞEKİLLER	13
GÖRSELLER LİSTESİ	14
KISALTMALAR LİSTESİ	17
GİRİŞ	19

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞIN TARİHSELLİĞİ VE YENİ SAVAŞLAR

ÖTEKİ İLE İLİŞKİNİN MUTLAK SURETİ	39
Savaşın Kuramı.....	39
DÖRDÜNCÜ NESİL YA DA YENİ SAVAŞLAR.....	43
Birinci Nesil Savaşlar	44
İkinci Nesil Savaşlar	45
Üçüncü Nesil Savaşlar	45
SAVAŞIN TÜREL AYRIMLARI	49
Sınırlıklarına Göre Savaş	50
Satihına Göre Savaşlar	56
Sistemle İlişisine Göre Savaşlar	60
Düzenine Göre Savaşlar	63
Taraflara Göre Savaşlar	66

İKİNCİ BÖLÜM

SURİYE TARİHİ VE İÇ SAVAŞI

SURİYE’NİN TARİHİ MİRASI	72
Suriye’de Osmanlı Hâkimiyeti	74
Fransız Manda Yönetimi	77
Manda Yönetiminin Ardından	80
Hafız Esad Dönemi	83
Şam Baharı’ndan Arap Baharı’na Beşar Esad Dönemi	88
ARAP İSYANLARI VE SURİYE İÇ SAVAŞI	94
Arap İsyancıları	94
Arap İsyancılarının Sonuçları	97
Suriye İç Savaşı	103
İç Savaşın Aktörleri	107
İlmî İslamcı Cephe	110
Selefi Cihadçı Cephe	110
Küresel Cihadçı Cephe	110
Kürt Muhalif Cephesi	111
İç Savaşın Seyri	111
İç Savaşın Sonuçları	121

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELGESEL SİNEMA VE SAVAŞ BELGESELLERİ

BELGESEL SİNEMA KAVRAMI	127
Belgesel Sinema ve Gerçeklik Temsili	131
Belgesel Sinema ve Algısal Gerçek İnşası	138
Belgesel Sinema ve Tarih Yazıcılığı	141
Belgesel Sinema ve Bellek İnşası	145
Belgesel Sinema ve Propaganda	147

SAVAŞ BELGESELLERİ	151
Savaş, Sanat, Gerçeklik ve Hakikat	151
Savaş ve Belgesel Sinema.....	153
Temsil ve Performans.....	157

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ BELGESELLERDE SURİYE İÇ SAVAŞI

Talal Derki Hakkında	170
Ossama Mohammed Hakkında.....	172
Wiam Simav Bedirxan Hakkında.....	172
Feras Fayyad Hakkında	174
Ali Alibrahim Hakkında.....	175
Eyad Aljarod Hakkında	178
Waad Al Kateab Hakkında.....	179
Edward Watts Hakkında.....	180

SURİYELİ BELGESELLERİN ANALİZİ..... 181

REJİM KARŞITI İSYAN

İsyanın Başlangıcı	183
Slogan ve Taleplerde Değişim.....	187

İÇ SAVAŞ SÜRECİ

İsyandan İç Savaş	193
Savaşın Tarafları	198
Savaşın Marşları	205
“Ya Şehitlik Ya Zafer”.....	208
Savaşın Silahları ve İşkenceler	211
Aynı Ülke İnsanlarının Birbirine Karşı Silahlanması.....	214
Suriye’den Dünyaya Çağrılar	216
Kamerah Savaşçı: Anlatının Direniş Hâli.....	218
Halep Düşerken	223

SAVAŞIN SİVİL AKTÖRLERİ	230
Beyaz Baretiler	230
Doktorlar ve Sağlık Çalışanları	234
Medya Aktivistleri, Yurttaş Gazeteciler ve Kamera	237
SAVAŞIN KATARTIK RİTÜELLERİ	245
Sokak Protestoları ve Cenaze Törenleri	245
“Allah, Suriye, Özgürlük” Duaları.....	247
SAVAŞ VE GÜNLÜK HAYAT	249
Hayata Devam Etme Direnişi.....	249
İnternet ve Cep Telefonu.....	256
Savaşın Gölgesinde Çocuk Olmak.....	259
Savaşta Kadın Olmak.....	266
SAVAŞIN SONUÇLARI.....	270
Ölenler, Gidenler, Kalanlar	270
Devrim Umudunun Bitişi	274
ANLATI VE GÖRÜNTÜ DİLİ	277
Gerçeklik ve Gündelik Hayat	277
Belgesel Modları.....	278
Neden-Sonuç İlişkisi	279
Acının Gösterimi, Etkisi ve Sınırları.....	281
Görsel Bileşenler, Estetik Tercihler ve Sinematografik Duygu	284
SONUÇ	287
Son Söz	308
KAYNAKÇA	311

ÖNSÖZ

Tarihte, savaşın ilk zaiyatının gerçekler olduğu söylenir. Günümüzde ise iletişim teknolojilerinin medyada sunduğu sayısız gerçeklik temsili arasında anlatılanların hangisinin, ne kadarının “gerçek” olduğu bir yana, hemfikir olunan tek bir gerçek var: Suriye İç Savaşı’nda yüz binlerce insan ölmüş, milyonlarcası evini, yurdunu terk etmek zorunda kalmıştır.

Tarih, tüm bu olup biteni çeşitli kaynak ve anlatılarla insanlığa aktarmaktadır. Bu anlatılar arasında belgesel sinema, yalnızca bir sanat formu olarak değil, gerçekle kurduğu bağ ve sunduğu gerçeklik temsilleriyle önemli bir kaynak olarak belirmektedir.

2011’de Suriye’de başlayan isyan ve ardından gelen iç savaş, pek çok belgeselin konusu olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Bir belgesel sinemacı olarak, kameranın hem gerçekleri görünür kılma hem de manipüle etme gücüne sahip olduğunu biliyorum. Bu bilinçle, Suriyeli belgeselcilerin kendi yaşadıkları savaş nasıl anlattıklarına dair merakım, bu sorgulamayı başlatmamın ilk adımı oldu. Bu sorgulama, beni belgesel sinemanın gelişen ve değişen anlatı sınırlarını, bugünün dünyasında yenisinden düşünmeye ve değerlendirmeye sevk etti.

Elinizdeki kitap, sadece akademik bir inceleme değil; aynı zamanda bir halkın yaşadığı büyük kırılmayı, belgesel sinema yoluyla dünyaya aktarma çabasıdır. Amaç, yalnızca bir savaşın anlatılarını değerlendirmek değil, bu anlatıların toplumsal hafızadaki ve tarih yazımındaki yerini sorgulamak, tartışmaya açmaktır.

Danışmanım Prof. Dr. Ergun Yolcu'ya ve tez izleme komitesindeki hocalarım Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boshale, Doç. Dr. Onur Akyol, Doç. Dr. Ümit Sarı ve Dr. Ayşe Duygu Atasoy'a süreçteki destekleri için teşekkürlerimi sunarım. Bu üretim aşamasında bilgi ve deneyimleriyle yanımda olan Doç.Dr. Savaş Keskin'e; zamanını ve dikkatini esirgemeyen Öğr. Gör. Ümit Manat'a içten teşekkür ederim.

Bir eğitim-öğretim âşığı olan sevgili annem Güler Güzel'in eli, hayatım boyunca olduğu gibi bu yolculukta da omzumdaydı. İlk öğretmenim anneme her daim minnettarım. Babama, kardeşlerime, eşim Marcel Korver'e ve çocuklarım Dila ile Aral'a her adımda yanımda oldukları için sevgimle...

"*Suriyeli Belgeselcilerin Kamerasından Suriye İç Savaşı*" başlıklı bu kitap, 2023 yılında tamamladığım aynı adlı doktora tezi-min yeniden düzenlenmiş ve genişletilmiş hâlidir.

Amsterdam, 2025

GİRİŞ

İnsanın, insanla; insan olmayan varlıklarla ya da varlık ötesi ‘şeylerle’ kurduğu ilişkilerin bir biçimi olan ve şiddet şeklinde tezahür eden savaş, kazananla kaybeden, kazananla kazanan, kaybedenle kaybeden arasında yeni bir tarih yazımını başlatması bakımından önemlidir. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde başlayan Suriye İç Savaşı, iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin de etkisiyle, tarihte eşi görülmemiş bir anlatı çeşitliliğine; görsel ve işitsel materyallere sahiptir. Tarih yazımı için son derece verimli olan bu materyallerin ve verilerin değerlendirilmesi ise ayrı bir sorumluluk ve özgün bir çalışma biçimini gerektirir.

Yeni Savaş ya da Dördüncü Nesil Savaş olarak da adlandırılan Suriye İç Savaşı, paramiliter nitelikli yeni bir sivil savaş formuna geçişin sembolik örneklerinden biridir. Çıkış sebepleri, kapsamı, aktörleri, yansımaları, neden-sonuç ilişkileri, medya-daki temsili ve çeşitlilik gösteren tasvirleriyle sosyal bilimlerin önemli bir çalışma alanı hâline gelmiştir. Geleneksel savaş anlayışının ötesine geçerek; devletin egemenliğini aşan, çok sayıda aktörün ve uluslararası gücün dâhil olduğu karmaşık bir yapıyı yansıtmaktadır. Aynı zamanda asimetrik savaş biçimlerinin, ideolojik ve dinî unsurların, medya savaşlarının ve yerinden edilme gibi insânî felaketlerin iç içe geçtiği bir dönemektir. Bu nedenle savaşın tüm dinamikleri, yalnızca cephelerde değil;

bilgi savaşları ve toplumsal yapılar üzerindeki etkileriyle de önem taşımaktadır.

Tarihte ve literatürde daha çok “Arap Baharı” terimiyle anılan Arap İsyanları, “özgürlük” talepleriyle otoriter rejimlere karşı harekete geçen Arap halklarının ayaklanmalarını ifade etmektedir. Bu ayaklanmalar, başladıkları coğrafyalarda olduğu kadar uluslararası düzlemde de siyasî, ekonomik, toplumsal ve küresel kriz ve dönüşümlere neden olmuştur. Söz konusu değişim süreci; Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen’de büyük çapta; Moritanya, Suudi Arabistan, Umman, Irak, Lübnan ve Fas’ta ise daha sınırlı ölçekte olmak üzere, neredeyse tüm Arap coğrafyasında mitingler, protestolar, isyanlar, silahlı çatışmalar ve iç savaşlarla kendini göstermiştir¹.

2010 yılının Aralık ayında ilk kez Tunus’ta başlayan iktidar karşıtı protestolar, domino etkisi göstererek Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da benzer sorunlar yaşayan Arap ülkelerine yayılmıştır. Suriye, bu ayaklanmaları, isyanları ve sonuçlarını en karmaşık biçimde deneyimleyen ülkeler arasında yerini almıştır. 5 Mart 2011 günü, Suriye’nin Ürdün sınırına yakın Dera şehrinde bir grup liseli gencin, okul duvarına Arap isyanlarının ortak sloganı olan “Halk rejimi devirmek istiyor” diye yazması, sonu iç savaşa kadar uzanan bir sürecin başlamasına neden olmuştur.

Tutuklanan ve işkence gören gençlerin ailelerinin, çocuklarının serbest bırakılmasına yönelik taleplerinin karşılıksız kalması ve halkın da olaya tepkisi, 15 Mart 2011 günü Dera şehrindeki Omari Camii önünde hükûmet karşıtı bir isyanı başlatmıştır. Güvenlik güçlerinin göz yaşartıcı gaz kullanması isyancıları dağıtmaya yetmemiş; bunun üzerine protesto, silahlı müdahale ile sonlandırılmak istenmiştir. Büyük çoğunluğu

1 Davis, John. *The Arab spring and Arab thaw: Unfinished revolutions and the quest for democracy*. Routledge, 2016.